karoliai (kapai Nr. 3, 4), tarp jų ir gintarinis (kap. Nr. 6), žalvarinių įvijų apvaros (kapas Nr. 11). Aptikta geležinių smeigtukų ramentine galvute (kapas Nr. 11) ir neaiškaus tipo (kapas Nr. 2), žalvarinių kryžinių (kapai Nr. 2, 3, 4, 5, 6, 7) ir alavinių kryžinių kabučių (kapas Nr. 9). Kapuose Nr. 12, 13 buvo žalvarinių sudėtinių kabučių. Tai susukti į dvigubas sraigeles kabučiai su prie jų prikabintomis stačiakampėmis skardelėmis. Aptikta žalvarinių rutulio formos žvangučių (kapai Nr. 5, 6, 7, 8, 9, 11), kabutis - amuletas iš žvėries ilties (kapas Nr. 2). Žalvarinės apyrankės, platėjančiais galais ir apskritu lankeliu, rastos kapuose Nr. 12, 14, įvijinės - kape Nr. 12. Iš darbo įrankių aptiktas peiliukas (kapas Nr. 14). Pilkapyje dar rasta: žalvarinių apyrankių tuščiaviduriu gaubtu lankeliu ir smailėjančiais galais, stiklinių karolių, 3 ietigalių įmovos, žalvarinis žiedas, smailėjančiais užkeistais galais ir tordiruota priekine dalimi.

Pagal kapuose rastą ir atsitiktinę medžiagą Miškinių pilkapis Nr. 1 yra vėlyvesnis nei Visėtiškių pilkapiai ir datuotinas IX-XII a., priskirtinas sėliams.

Vytautas Kazakevičius

VISĖTIŠKIŲ (ANYKŠČIŲ RAJ.) PILKAPYNO TYRINĖJIMAI 1988 METAIS

MA Istorijos institutas baigė Visėtiškių (Anykščių raj. Svėdasų apyl.) pilkapyno tyrinėjimus, pradėtus 1985 m. (žr.: ATL 1984 ir 1985 metais. - V., 1986. - P. 56-57; ATL 1986 ir 1987 metais. - V., 1988. - P. 50-55). Pilkapynas buvo 5 km į vakarus nuo Svėdasų ir 1 km į šiaurę nuo plento Utena-Kupiškis, rytinėje vieškelio į Jotkonis pusėje, dešiniajame Jaros krante.

1988 metais ištirti 6 paskutiniai pilkapiai (Nr. 1, 2, 3, 4, 6, 8), buvę šiauriniame grupės pakraštyje.

Sampiliai nuo 9 iki 16 m skersmens ir nuo 0,7 iki 1 m aukščio, apaugę pušimis, krūmokšniais, iškasinėti duobėmis. Visi tirtieji pilkapiai buvo be akmenų vainikų, nevienodas surastų kapų skaičius, o pilkapiuose Nr. 4 ir 6 kapų visai neaptikta.

Pilkapis Nr. 1 yra pilkapyno šiaurės vakaruose, apie 30 m į vakarus nuo pilkapio Nr. 2. Jo sampilas 14 m skersmens ir 0,7 m aukščio, supiltas iš geltono smėlio. Pilkapio vakarinėje pusėje, 0,4 m gylyje, atidengtii apnykę mirusiojo griaučiai. Jis palaidotas galva pietvakarių kryptimi, dešinioji ranka sulenkta ir padėta ant krūtinės, kairiosios rankos kaulų nėra, kojos ištiestos. Įkapių prie griaučių nebuvo. Chronologija neaiški.

Pilkapio šiaurės rytuose, sampile, aptikta keramikos fragmentų ir sudegusių kaulų trupinių.

Pilkapis Nr. 2 yra 30 m į rytus nuo pilkapio Nr. 1 ir 4 m į vakarus nuo pilkapio Nr. 3. Jis 12 m skersmens ir 0,9 m aukščio, supiltas iš gelsvai pilkšvo smėlio. Sampilo centre iškasta 3 m skersmens ir 0,6 m gylio užslinkusiais kraštais duobė, o vakarinėje pusėje iškastas 9 m ilgio puslankio formos apkasas. Pilkapio šiaurės vakaruose 0,75 m gylio duobėje, rastos labai sunykusių žmogaus griaučių liekanos. Mirusysis palaidotas pietryčių kryptimi, aukštielninkas, ištiestomis kojomis. Įkapių nerasta. Chronologija neaiški.

Įvairiose sampilo vietose, 20-50 cm gylyje, rasta keletas keramikos fragmentų, pavienių sudegusių kaulų trupinių, pietvakarinėje sampilo dalyje aptikti 3 žirgo dantys.

Pilkapis Nr. 3 yra į rytus nuo pilkapio Nr. 2 ir į vakarus nuo pilkapio Nr. 4, t.y. tarp minėtų pilkapių. Jis 13 m skersmens ir 1 m aukščio, supiltas iš pilkos spalvos smėlio. Sampilė, 0,35-1,00 m storio sluoksnyje, aptikta keletas titnago gabaliukų, brūkšniuotos keramikos šukių, sudegusių kaulų trupinių. Pilkapio centre, 1,00m gylyje, išryškėjo 260x100 cm taisyklinga stačiakampė kapo duobės dėmė orientuota galais į šiaurę-pietus. Duobė pilna tamsiai pilko

smėlio su degėsiais ir angliukais. 1,30 m gylyje nuo sampilo viršaus rastos labai sunykusių žmogaus griaučių liekanos. Mirusysis palaidotas galva šiaurės kryptimi, aukštielninkas. Krūtinės srityje aptikti geležinio smeigtuko fragmentai. Pietvakariniame kapo duobės kampe, kojūgalyje, 30 cm virš griaučių, rasta žalvarinė įvija. Kapas datuotinas IV a. pab. - V a. pradžia.

Pilkapis Nr. 4 yra tarp pilkapių Nr. 3 ir 5. Jo sampilas truputį ovalinis, 10-12 m skersmens ir 0,7 m aukščio, supiltas iš gelsvo smėlio. Pilkapio centre, rytuose ir šiaurės rytuose yra 3 užslinkusių 1,1x0,9, 2,4x1,6 ir 1,3x0,7 m dydžio duobių žymės.

Įvairiose sampilo vietose, 10-70 cm storio sluoksnyje, aptikta lygiu ir brūkšniuotu paviršiumi puodų šukių, titnago skelčių, titnaginis trikampio formos strėlės antgalis. Kapų nerasta. Pilkapio chronologija neaiški.

Pilkapis Nr. 6 yra į šiaurę nuo 1987 m. ištirtų pilkapių Nr. 5 ir 7. Jis 14 m skersmens ir 1 m aukščio, supiltas iš gelsvai pilko smėlio. Šiaurinė jo dalis nustumta buldozerio, ruošiant žuvivaisos tvenkinį. Dėl to šiaurės-pietų kryptimi pilkapio sampilo skersmuo tik 9 m. Sampilo viršuje yra kelių duobių žymės.

Sampile 10-80 cm sluoksnyje rasta smulkių keramikos šukių. Ypač daug jų buvo nuo 30 iki 70-80 cm gylyje. Keramika brūkšniuotu paviršiumi, puošta virvelių įspaudais ir duobutėmis. 80 cm gylyje pilkapio sampilas pamažu tamsėja. Tai greičiausia akmens amžiaus gyvenvietės kultūrinio sluoksnio likučiai. Šiame sluoksnyje aptikta apie 100 pilkos ir rusvos spalvos duobutėmis ornamentuotų puodų šukių. Kapų nerasta. Pilkapio chronologija neaiški.

Pilkapis Nr. 8 yra pilkapyno šiaurės rytuose, 30 m į rytus nuo pilkapių Nr. 6 ir 7. Sampilas 16 m skersmens ir 1 m aukščio, supiltas iš gelsvai pilko smėlio. Šiaurinis pilkapio pakraštys nustumtas buldozerio, ruošiant žuvivaisos tvenkinį.

Pilkapyje, 10-75 cm gylyje, aptikti 6 kapai. Mirusiųjų griaučiai labai sunykę, išlikę tik menki jų pėdsakai. Mirusieji palaidoti pietvakarių kryptimi (kapai Nr. 1, 2, 4, 5, 6) ir į vakarus (kapas Nr. 3). Kape Nr. 1 rasti dviejų mirusiųjų palaikai - suaugusio ir vaiko. Įkapių nedaug: kape Nr. 2 - žalvarinė antkaklė plokščiais užkeistais galais, kape Nr. 3 - geležinio smeigtuko dalys. Geriau išlikę griaučiai kape Nr. 4. Mirusysis palaidotas pietvakarių kryptimi - 255°, aukštielninkas, abiejų rankų dilbių ir alkūnkaulių nėra, kojos ištiestos. Dešinėje kaukolės pusėje rastas ietigalis lauro lapo formos plunksna, o juosmens dešinėje aptiktas peiliukas. Kapas datuotinas VI-VII a. Kiti kapai - IX-XI a.

Atsitiktinai pilkapio sampile rasta smailėjančiais galais pusiau apskritu tuščiaviduriu lankeliu žalvarinė apyrankė, žalvarinių įvijų, sudegusių kaulų trupinių. Pilkapio šiaurinėje dalyje, sampilo apačioje, pastebėti akmens amžiaus gyvenvietės kultūrinio sluoksnio pėdsakai, su virvelinės keramikos puodų šukėmis.

Tokiu būdu 1985-1988 metais Visėtiškių pilkapyne buvo ištirti visi 15 pilkapių, rasta 54 griautiniai IV-V-XII amžių ir 2 degtiniai žmonių kapai. Dauguma kapų yra VIII-XII a., ir tik pavieniai kapai yra m.e. I tūkst. vidurio. Surinkta daugiau kaip 750 radinių. Pagal laidoseną ir įkapes Visėtiškių pilkapynas priskirtinas sėliams. Tai kol kas didžiausias ištirtas sėlių paminklas Lietuvoje.

Algimantas Merkevičius

SUDOTOS PILKAPIŲ TYRINĖJIMAI

MA Istorijos institutas pagal ūkiskaitinę sutartį su Švenčionėlių statybinių medžiagų kombinatu 1988 ir 1989 m. tyrė Sudotos kaimo (Švenčionėlių apyl., Švenčionių raj.) pilkapius.